

Otuzlu yıllardan okur mektupları

ALÂATTİN KARACA

Güney Dinç'in derlediği *Aydınlığa Mektuplar*, 1928-1937 yılları arasında yayımlanan kimi gazete ve dergilerdeki okur mektuplarını bir araya getiriyor. Kitapta, Türk tarihinin en önemli dönüm noktalarından biri olan Cumhuriyet dönemine dair pek çok ayrıntı var.

AYDINLIĞA MEKTUPLAR, GÜNEY DİNÇ, YKY, 281 SAYFA, 17 TL

Sürekli yayınlar, bir toplumun tarihini, kültürünü, yaşadığı zihniyet ve zevk değişimlerini yansıtan en önemli kaynaklardır. Toplumda meydana gelen olayları, olaylar üzerine yaşanan tartışmaları sıcaklığına gazete ve dergilerde görür ilkin okurlar. Bu nedenle, tarih, sosyoloji vb. alanlarda yapılacak araştırmalarda en sağlıklı bilgilerin kaynakları sürekli yayınlardır. Bırakın haberleri ve düşünce yazılarını, gazete sayfalarındaki reklamlar, taziye ilânları veya satış duyuruları dahi bir dönemin zevkini, modasını, ekonomik yapısını, teknolojisini yansıtır. O nedenle Tanzimat'tan beri yaşadığımız kültür/zihniyet değişimini, zevklerimizdeki evrimi, teknolojik ve ekonomik gelişimi gazetelerden izlemek mümkün. Aynı düşünceden yola çıkmış olsa gerek, Güney Dinç, 1928-1937 yılları arasında yayımlanan kimi gazete ve dergilerdeki okur mektuplarını derlemiş ve *Aydınlığa Mektuplar* adıyla bastırmış.

Kemalist ideolojinin kalesi gazeteler

Dinç'in okur mektuplarını derlediği gazetelerin yayımlandığı yıllar, Türk tarihinin belki de en önemli dönüm noktalarından biri: Cumhuriyet'in ilk yılları... Kurtuluş Savaşı'ndan yeni çıkmış bir ulus, yeni bir rejim, yeni kurumlar, ardı ardına yapılan köklü inkılâplar; harf inkılâbı, hukukun, eğitim sisteminin değişmesi, ekonomik kriz, milliyetçiliğin toplumdaki yankıları, kadının toplum yaşamına daha aktif biçimde girmesi, değer yitimi, zihniyet çatışmaları, yeni modalar, yeni zevkler... Basın, bu değişimin yayılmasında, yerleştirilmesinde en önemli araç kuşkusuz; Kemalist ideolojinin en aktif kalesi. Böylesine hızlı bir değişim döneminde yayımlanan gazete ve dergileri, değişik açılardan incelemek, o dönemi okumak ve anlamlandırmak bakımından önemli

elbet. Dinç de bu düşünceyle hareket ederek, 1928-1937 yılları arasında yayımlanan Son Posta, Cumhuriyet, Vakit, Anadolu, Hizmet, Tan, Milliyet, Kurun, Yeni Asır ve Ülkü gibi gazete ve dergilerdeki okur mektuplarından seçmeler yapmış. O dönemde yayımlanan pek çok gazete ve dergi arasından neden bunları seçti bilmiyorum; ama söz konusu gazete ve dergilerin esas itibarıyla Cumhuriyet'in Batılılaşma ve modernleşme politikasını destekledikleri dikkati çekmekte. Yani okur, daha baştan muhalif bir sese rastlamayacağını bilmeli kitabı eline aldığı anda. Cumhuriyet'le beraber, basın aracılığıyla yeni bir kimlik, kültür ve tarih inşa etme politikasının yürütüldüğü göz önünde bulundurulursa, Dinç'in kitabında yer alan okur mektuplarının, o yıllarda sürdürülen yeni bir kültür ve kimlik inşa etme politikasını ve bu politikanın toplumdaki yankılarını yansıttığı görülecektir.

Kitaptaki mektuplarda, o yıllardaki değişime koşut olarak dil ve yazıma, dinî konulara, tiyatro ve sinemalarda karşılaşılan uygunsuz durumlara, radyo programlarına, işçi-işveren, polis, zabıta halk ilişkilerine, bürokrasiye, kadınların toplumsal yaşamda karşılaştıkları ayrıma, belediye hizmetlerine, doğal alanların yok edilmesine ilişkin şikâyetler ağır basıyor. Başta da dediğim gibi, inkılabın yarattığı değişime koşut mektuplar bunlar. Örneğin, dil, yazım ve yeni harflerin kabulü konusunda; hatta yabancılara karşı konulan tavırlarda milliyetçi bir söylem kendini gösteriyor. Okurların çoğu, dilde sadeleşmeyi, yeni harfleri savunuyor, yabancı sözcük ve levhalara karşı tepkilerini dile getiriyorlar. Örneğin biri, Türk nasıl selâmlaşmalıdır sorusunu verdikten sonra şöyle bir öneri de getiriyor kendince: “Günüğur, Tunuğur, Uğuroła, Sağol” demeliymiş halk selâmlaşırken. Bir başkası ise, Türkçe ezan tartışmalarına katkıda bulunuyor, kendince: “... daha sarıh kelimelerden bir ezan numunesi...” yapıp göndermiş gazeteye. Numûne de şöyle: “Uludur, Tanrı uludur- Tanrımız birdir, uludur- Muhammet, Tanrı kuludur- Tanrı'ya hem elçi, hem kuldur- Yöneldim, durdum uğruna- Yozmadım gönül nuruna- Koşun namaza- Yoz olan gelmez namaza- Durudur namaz uykudan- Tanrı'ya tapın duygulan- Uludur Tanrı uludur- Yolumuz Tanrı yoludur”. Bir başka mektup da Yunus Nadi'nin önerisi üzerine, tatil günlerinin cumadan pazara alınmasıyla ilgili. Okurlar, egemen politikaya uygun olarak bunu destekliyorlar kuşkusuz. Bunlara karşı bir muhalif ses, bir muhalif okur mektubu var mı diye baktım. Yok. Önerilere kimse ses çıkarmamış. Neden acaba? Bu, halkın büyük bir bölümünün, Türkçe ezan önerisini benimsediği anlamına gelmiyor kuşkusuz. Sessizliğin bir anlamı olmalı. Dönemin siyasal koşullarını görüyorum ben satır diplerinde.

Bir dönemin gizli öyküsü

Asrileşmenin evlilik kurumuna yaptığı olumsuz etkileri de görüyoruz zaman zaman mektuplarda. Bir genç, evlendiği bayanın, asrî yaşam gereği başkalarıyla dans etmesini, baloya, sinemaya gitmesini kabul edemiyor ve eşiyle

ayrıldıklarından şikâyet ediyor. Bir başkasından, 1936'da tramvaylara kadınların önden, erkeklerinse arkadan bindiklerini öğreniyoruz. Cumhuriyet'in öncü okurlarından biri buna itiraz ediyor. İtiraz bir yana, o yıllardaki toplumsal yaşamı yansıtmaması bakımından önemli bir fotoğraf.

Evet, böyle sürüp gidiyor okur mektupları. 1928-1937 yılları arasındaki Türkiye'den insan ve hayat manzaraları. Satırların diplerinde, değişen, unutilan, yitip giden bir yaşamı, değerler silsilesini de buluyoruz. Sonra değişmeyle beraber gündeme gelen toplumsal/siyasal sorunları, bunların halka yansımalarını, halkın o günden bugüne değişmeyen şikâyetlerini... Bir dönemin fotoğrafı bu mektuplar. Düzünden okuyunca, halkın inkılâpları benimsediği, desteklediği sanılıyor sanki. Ama tersten okumalı, satırların diplerine bakmalı bence okur mektuplarının. Ayna tutun ve tersten okumayı deneyin, Aydınliğa Mektuplar'da bir dönemin gizli öyküsünü bulabilirsiniz...
11 Ağu 2010 ... Kitap Zamanı